

Reisebrev

Møte med vold og traumer i Sør-Afrika

Nina Arefjord

Stiftelsen Bergensklinikkene, Vestre Torggate 11, 5015 Bergen

Kari Lossius

Stiftelsen Bergensklinikkene, Vestre Torggate 11, 5015 Bergen

nina.arefjord@bergensklinikkene.no

Gatebarn slipper duer i en skolegård i Johannesburg, ved feiringen av Youth Day Africa, 16. juni 2004. Dagen er til minne om barna som døde 16. juni 1976, da politiet skjøt barn i Soweto utenfor Johannesburg som protesterte mot kravet om å lære afrikaans på skolen.

Foto: EPA/Ludbrook

«The Trauma Centre has been central to the healing process. Their staff were invaluable to the Truth and Reconciliation Commission in the support and assistance given to those who testified and to our own staff who were engaging continuously with survivors, their families and material related to horrific abuse. It affected you, you couldn't help it.»

Desmond Tutu

I Cowley House, 126 Chapel Street, Cape Town, ligger The Trauma Centre som startet i 1993 i forbindelse med Sør-Afrikas overgang fra apartheidstyre til demokratisk styresett. St. Philips kirke

som er vegg i vegg, har en lang historie i å ta vare på familiene til dem som satt fengslet på Robben Island. Når de kom tilbake fra fengselsbesøket, kunne de være så preget av å se sine familiemedlemmer mishandlet og torturert at de hadde behov for krisebehandling. Kirken tilbød overnatting, rådgivning og omsorg.

The Trauma Centre er drevet som en ideell menneskerettighetsorganisasjon. Senteret skal fremme helbredelse for mennesker som har vært utsatt for grov vold og tortur. Det ledes av psykologen Walaza Nomfundo, og har ca. 30 ansatte inkludert sosialarbeidere og psykologer som arbeider i fire team. Senteret har programmer for behandling av traumer, for kvinner som har vært utsatt for mishandling i familien, for politisk vold, og for mishandlede og traumatiserte barn. Et team arbeider spesielt med opplæring av andre instanser.

«Best practice»-modellen

Menneskerettighetene henger i talende bilder og skrift på senterets vegger som en påminnelse om senterets felles mål og filosofi: å identifisere og analysere årsaker til vold, behandle ettervirkningene og igangsette intervensjoner som kan forebygge vold i samfunnet. Senteret evaluerer fortløpende sine programmer og forsker på sine behandlingsmetoder, står bak publikasjoner i internasjonale tidsskrifter og deltar på internasjonale konferanser.

I følge erkebiskop Desmond Tutu, senterets høye beskytter, ligger mye av dets styrke i den fleksibilitet det viser overfor menneskene som hjelpes. Intervensjonene er basert på «best practice»-modellen, der en bruker intervensjoner på ulike nivåer avhengig av klientens behov. Senteret driver utstrakt samarbeid med andre virksomheter, organisasjoner og mennesker som kan støtte klientene videre. En driver opplæring og veiledning av blant andre politi og ambulanspersonell, og står for lobbyvirksomhet overfor politikere og statlige organer.

Senteret har en gjennomstrømming av omlag tre tusen klienter per år. Alle disse går gjennom en kartlegging der tiltak blir vurdert og anbefalt.

Mishandling og vold

Barn i dagens Sør-Afrika er ekstremt sårbare på grunn av den utstrakte volden i samfunnet, spesielt i de fattige områdene hvor de voksne er mindre i stand til å beskytte sine barn. Senteret formidler kunnskap til foreldre og lærere om hvordan de kan forebygge traumer og hjelpe barna. Kvinner er svært sårbare på grunn av at det er så mye mishandling i hjemmet. Sør-Afrika er et mannsdominert samfunn, og volden øker ved høyt inntak av alkohol. Voldtekter skjer hyppig, blant annet i forbindelse med ran i hjem.

Den politiske volden er ikke slutt. Sør-Afrika tar imot mange flyktninger fra andre afrikanske land. Disse er ofte traumatiserte etter sine opplevelser, samtidig som de strever med tilpasning til et nytt land. Dessuten er det fortsatt bare ti år siden innsettelsen av Mandela som president, og mange sliter med ettervirkninger av overgrep fra apartheidstyret.

En oase i en utarmet bydel

En utfordring er å skaffe trygge omgivelser for klienter som har vært utsatt for vold. Da vi spurte om hvordan de ansatte selv ble berørt av risikoen for vold, svarte sosialarbeider Haseena Parker, som var den som første gang inviterte oss til å besøke senteret, at i Sør-Afrika lever folk flest med en ekstrem

utsatthet for vold. Nettopp dette gjør det lett for de ansatte å være empatiske overfor og å identifisere seg med klientene. Dessuten, understreket hun, har også de erfaring med apartheidregimets overgrep, og det stimulerer dem til å prøve å være både sensitive og nyanserte i sin hjelpetilnærming.

Det finnes egne sentre hvor mishandlede kvinner og barn kan bo. Ett av disse er Sarah Baartman Centre, oppkalt etter en svart sør-afrikansk kvinne som ble ført til Frankrike for å bli vist frem til forlystelse på grunn av sine kroppslige lyter. Hennes levninger ble ført tilbake til Sør-Afrika og begravd der i 2003. Det finnes ulike selvhjelpsprogrammer for kvinner der de får opplæring i ferdigheter som gjør at de kan klare seg selv etter utskrivelse.

Haseena Parker, som jobber både på The Trauma Centre og Sarah Baartman Centre, understreker at man legger vekt på å kalle klientene for overleverere («survivors») og ikke ofre («victims»). Hensikten er å snu opplevelsen av mestring. The Trauma Centre er bevisst på at de ansatte arbeider under et sterkt press der behovene er uutømmelige. Det legges vekt på velferdstiltak overfor de ansatte, og det er ansatt fysioterapeut og massør som gir tilbud både til ansatte og klienter. Det satses på intern opplæring, blant annet med møter ute i naturen for å hente krefter der. Senteret har en stor hage som er en oase i en ellers utarmet bydel. Her har flere kjente personer plantet trær.

Til tross for at senterets arbeid er anerkjent, og det er et uttalt ønske om at tilbudet skulle nådd alle distrikt i Sør-Afrika, sliter de med manglende økonomiske midler. EU har gitt driftmidler for en femårsperiode som er i ferd med å utløpe, og Kirkens Nødhjelp har også bidratt. Den økonomiske usikkerheten er en belastning for personalet. Dette bør være en utfordring for norske hjelpeorganisasjoner!

Sterkt engasjement

For oss var det et sterkt og inspirerende møte med de ansatte på The Trauma Centre. De formidlet intenst engasjement for sin jobb og for sine klienter – bevisst på at de gjorde en nødvendig jobb, og at de måtte møte dem som overlever vold med verdighet, respekt og empati.

Taxisjåføren som kjørte oss til sentret, som ligger i det gamle District Six i Cape Town, fortalte at her hadde han bodd som barn. Tusenvis av mennesker ble tvangsflyttet fra dette distriktet sekstitallet som ledd i segregasjonspolitikken. Ikke alle tålte tvangsflyttingen like godt, sa han. Hans mor var av dem som ikke tålte å bli flyttet, noe som førte til atskillelse fra familie og venner: «Jeg klarte meg, og jeg har tilgitt alt, utenom at de brukte Gud til å rettferdiggjøre disse umenneskelige handlingene,» sa taxisjåføren.